

Bokor Julianna

Mindennapi többnyelvűség, fenntartható nyelvi sokszínűség, többnyelvű bevonódás

Bevezetés

2015. szeptember 18–19-én rendezte meg a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének Többnyelvűségi Kutatóközpontja a nemzetközi Mercator-hálózattal közös szervezésben a LEARNMe projekt lezárásaként a *„Mindennapi Többnyelvűség, Fenntartható Nyelvi Sokszínűség és Többnyelvű Bevonódás – kisebbségi nyelvek kutatása, oktatási gyakorlat és politika: a módszertan, tanulás és bevett fogalmak újraértelmezése”* című konferenciát. A Mercator-hálózat elsősorban az oktatás, a média és a szakpolitika területeit képviseli, amelyek keretén belül az alapvető cél a felhalmozott, meglévő tudás megosztása mind szakpolitikai, szakértői, mind közösségi szinten, ily módon megfelelően a kölcsönös bevonódás igényének.

A rendezvényen számos nemzetközi és hazai szakértő vett részt, akik elsősorban a kisebbségi nyelvek védelmét, a nyelvi sokszínűség és a többnyelvűség fontosságát emelték ki. A konferencia remekül ötvözte a nyelvpolitikához, a nyelvi jogokhoz, valamint az oktatási gyakorlatokhoz kapcsolódó előadásokat, amelyek mellett nagy hangsúly helyeződött a különböző kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos kutatásokra, oktatásmódszertani gyakorlatok megismerésére, valamint lehetőség nyílt közös platformok létrehozására a kisebbségi nyelvekkel foglalkozó szakpolitikusok, kutatók, gyakorlati szakemberek, érdeklődők között.

A rendezvény több nyelven zajlott, elsősorban angolul, magyarul és magyar jelnyelven, de alkalmanként más kisebbségi nyelvek is megjelentek egy-egy előadáson. A konferencia teljes ideje alatt biztosították az angol–magyar, a magyar–angol hangzó nyelvi, valamint a siket és nagyothalló érdeklődők számára a magyar jelnyelv–magyar, valamint a magyar–magyar jelnyelvi tolmácsolás, ezzel is erősítve az egyenlő esélyű, teljes körű hozzáférést minden egyes programhoz minden résztvevő számára.

A megnyitó

A konferencia első napján Navracsics Tibor az Európai Unió kulturális, oktatási, ifjúságpolitikai és sportügyi biztosa, Lovász László a Magyar Tudományos Akadémia elnöke, valamint Kenesei István, az MTA Nyelvtudományi Intézetének igazgatója üdvözölte a résztvevőket. A köszöntő beszédekben a kisebbségi nyelvek egyenlőségének biztosítását, az európai szintű nyelvi sokszínűség és többnyelvűség fontosságát, valamint mindezek megtartásának alapvető létjogosultságát méltatták. A hivatalos köszöntők után Cor van der Meer, a Mercator-hálózat vezetője, Bartha Csilla, a konferencia program- és szervezőbizottságának elnöke, valamint Kósa Ádám, az Európai Parlament, illetőleg a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége elnökének nyitóbeszédét hallgathatta meg a közönség. A konferenciát megnyitó személyek tudatosan az anyanyelvükön üdvözölték a résztvevőket – magyarul és magyar jelnyelven – ezzel is közvetítve a konferencia egyik legfontosabb üzenetét, amely szerint minden nemzetiségnek és nyelvi kisebbségnek alapvető joga, hogy saját anyanyelvén szólalhasson fel. A köszöntőkben elsődlegesen a két- és többnyelvűség előnyeit, a kisebbségi nyelvek oktatásban elfoglalt szerepét emelték ki.

1. kép

A LEARNMe-projekt tagjai és a magyar díszvendégek

(Balról jobbra: Xavier Vila, Kenesei István, Bartha Csilla, Kósa Ádám, Lovász László, Navracsics Tibor, Elin Haf Gruffydd Jones, Cor van der Meer, Jarmo Lainio)

Az első nap szekció-előadásai

A konferencia megnyitóját követően két párhuzamos szekcióban folytatódtak az előadások. Az első szekcióban a hároméves időszakot felölelő LEARNMe-projekt eredményeit mutatták be a hálózat munkájában közreműködő partnerintézmények vezetői, amelyben a kisebbségi nyelveket érintő nyelvpolitikai és nyelvi jogokkal kapcsolatos kérdéskörök újraértelmezését tűzték ki célul. Ezalatt a második szekcióban egy hallgatói workshopon vehettek részt az érdeklődők, amelynek feladata az oktatási-tanulási folyamatban részt vevők véleményének, tapasztalatainak megismerése volt a jelenleg érvényben levő módszertani gyakorlatok, megfontolások, a multidiszciplinaritás kérdése, az idegennyelv-oktatás kérdései, valamint a köztudatban élő alapfogalmak értelmezése által.

A workshopon három előadáson vehettek részt az érdeklődők. Elsőként Raátz Judit, az ELTE Bölcsészettudományi Karának főiskolai tanára tartotta meg előadását *A nyelvtanítás pedagógiájának kérdései* című gondolatébresztő témával, amellyel aktuális nyelvoktatás-módszertani problémákat vetett fel mind a többségi társadalom, mind a Magyarországon élő nemzetiségek szempontjából. Ezen kívül előadásában jól körülhatárolható, változtatásokat igénylő módszertani alapvetésekre mutatott rá, úgymint az idegen nyelvet oktató tanárok, valamint a nemzetiségi iskolákban tanító tanárok képzésére, a szükséges oktatási segédanyagok meglétére vagy éppen hiányára. Másodikként Gonda Zsuzsa *E-szövegek írása és olvasása – A digitális szövegfajták tanításának szemléletmódja és módszertana* című előadását kísérik figyelemmel a jelenlévők, amelyben különböző, a digitális szövegekre vonatkozó olvasási stratégiákat ismerhettek meg egy empirikus kutatás eredményein keresztül. Az előadást izgalmas szemkövetéses vizsgálati eredményekkel, valamint színes, szemléletes példákkal is alátámasztotta az előadó. A workshop harmadik előadásában Bokor Julianna és Tücsök Dorottya az anyanyelvi nevelés kulcsproblémáit tárgyalták a magyarországi nemzetiségek, például a cigány közösségek, valamint az egyetlen nyelvi kisebbségként számon tartott siket közösség oktatásához fűződő aktuális problémákra vonatkozóan. Emellett kitértek a megfelelő oktatási intézmény, oktatási módszer vagy a szükséges nyelvi kompetenciák hiányára, illetőleg a különböző kulturális szokásokból eredő nehézségekre is.

A workshop alapvető célja a jelenlévőkkel való közös gondolkodás, a kölcsönös bevonódás volt, valamint a nyelvi és módszertani szempontú oktatási kérdések közös platformjának a létrehozása, amely a hozzászólásokat, aktív közreműködőket tekintve eredményes volt. Fontos megemlíteni, hogy a magyar oktatók, hallgatók mellett a külföldi előadók, vendégek, valamint a siket résztvevők is szívesen hozzászóltak az egyes témákhoz, így saját tapasztalataik megosztásával remek alkalom kínálkozott további diskurzusok kialakulására.

2. kép

Raátz Judit előadása a hallgatói workshopon

A délelőtti szekciókat Anastassia Zabrodskaja plenáris előadása zárta, aki a posztszovjet etnikai, nemzeti nyelvi és birodalmi identitások kérdéskörét vizsgálta a balti országokban. Az előadásában kifejtette, hogy a többségi nyelvi környezet milyen hatást gyakorol az egyéni és a közösségi identitás alakulására.

A délutáni szakasz első szekciójában a fenntartható nyelvi sokszínűség nézőpontjából az európai kisebbségeket érintő jogi szabályozási keretek témájában hat előadást hallgathattak meg az érdeklődők. Az előadók elsősorban az Európai Unió által biztosított jogi lehetőségeket, a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának szerepét, valamint az egyes országokon belüli nyelvtörvények által meghatározott nyelvpolitikai elveket, kormányzati lehetőségeket mutatták be. Elsőként Vesna Crnić-Grotićot, a Karta szakértői bizottságának vezetőjét hallgathatták meg az érdeklődők, majd Csernicskó Istvánt, aki a ma is aktuális ukrán–orosz konfliktus nyelvi szempontú megközelítését ismertette. A már említett előadók mellett Giovanni Poggeschi az Olaszországban lévő aktuális nyelvi helyzetet mutatta be, míg Nagy Noémi az Európai Unió jogi kereteit foglalta össze. Paulo Feytor Pinto a Portugáliában fennálló kisebbségi nyelvpolitikai helyzetről számolt be, végül Pach János előadásában a magyarországi kisebbségi önkormányzatok lehetőségeit ismertette.

A párhuzamos szekcióban az oktatási témájú előadások kerültek előtérbe, ahol hét kiváló beszámolót hallgathattak meg az érdeklődők. Elsőként Győri János a bevándorló tanulók nyelvi és iskolai integrációjáról tartott prezentációjában bemutatta, hogy milyen összefüggésben jelenik meg a bevándorló, azaz a nem magyar anyanyelvű gyerekek magyar nyelvi kompetenciája és a tanári elfogadás. Az előadás tanulsága szerint a tanárok jelenleg nem rendelkeznek azokkal a pedagógiai módszerekkel, stratégiákkal, amelyek képesek a gyermekek kulturális különbségeit, nyelvi kompetenciáit maximálisan figyelembe venni a pedagógiai folyamatban. Második előadóként Takács Zsófia a technológia és a mesekönyvek közötti kapcsolat eredményességére mutatott rá. Kiemelte, hogy a televízióban, az interneten, illetve az egyéb multimédiás eszközökön megnézett mesék zenei effektjei – a nonverbális információk által – hogyan segítik, milyen szerepet játszanak a történet

értelmezésében, amelyek jelentős hatást gyakorolnak a későbbiekben az olvasás- és íráskészség fejlődésére is.

A továbbiakban Susan Stewart a többnyelvűség elősegítésének oldaláról közelített az oktatási kérdésekhez. Előadásában kitért a szülők dilemmáira, például az otthoni nyelv megtartásának kérdésére a többségi társadalmi nyelv elsajátítása mellett, valamint a nyelvek identitásra, kultúrára gyakorolt hatására. Az előadás konklúziójaként megfogalmazódott, hogy a családban használt nyelvnek az oktatási folyamatba történő bevonása a gyermekek kiegyensúlyozott kétnyelvűvé válását eredményezi.

A szekció második felében Schmidt Ildikó migráns tanulók közoktatásban történő nyelvi fejlesztéséről tartott előadást, amelyben hangsúlyozta az első nyelv megtartásának, valamint a második, jelen esetben a magyar nyelv megtanulásának a fontosságát. Hazai jó gyakorlatokat is bemutatott az érdeklődők számára. Bilász Boglárka a S(z)lomarát Polgári Társulás működéséről számolt be, amely a szlovák–magyar kétnyelvűséget népszerűsítő kör, és amely játékos formában végez fejlesztéseket az általános iskolás gyermekek körében. A következő előadó, Forgách Marietta magyarországi és svédországi tapasztalatait osztotta meg a közönséggel a romani nyelvet illetően, míg a szekció utolsó előadójaként Hefty Angéla a jelnyelvi–hangzó nyelvi két- és többnyelvűségről szerzett saját élményeit ismertette a jelenlévőkkel.

Az első nap 3. szekciója előtt egy rendhagyó plenáris előadás tanúi lehettek az érdeklődők, Pachné Heltai Borbála jóvoltából megismerkedhettek egy magyarországi falu, Geresdlak közösségének a tagjaival. A falu különlegessége, hogy a magyarok mellett svábok, cigányok, illetőleg néhány éve a finnek is betelepültek. A konferencia alkalmából 13 magyar, sváb és finn lakos vett részt a rendezvényen, hogy személyesen mondhassák el e különleges közösségben szerzett élményeiket. Az első nap utolsó paneljében szintén két szekció előadásaiból válogathattak a jelenlévők. Az első panelben a XXI. századi oktatási és kutatási kérdéseket boncolgató prezentációkat tekinthették meg, míg a másodikban a közösségi bevonódást tárgyaló előadásokat hallgathatták végig a résztvevők.

3. kép

Pachné Heltai Borbála és a geresdlaki vendégek

Az első szekcióban három nemzetközileg elismert szakember tartott előadást. Minna Suni, a finnországi Jyväskyläi Egyetem professzora a bevándorlók nyelvoktatását ismertette egy olyan finnországi példán keresztül, amely manapság bármelyik országban aktuálisnak tekinthető. Előadásában rávilágított a 7–16 éves korú bevándorló gyermekek helyzetére, akiknek a törvényi rendelkezések értelmében részt kell venniük az oktatási folyamatban, így a finn mint második nyelv erőteljesen megjelenik a mindennapjaikban. Ugyanakkor

kérdésem, hogy a finn hogyan hat a gyermekek első nyelvére, illetve hogyan befolyásolja továbbtanulási esélyeiket, lehetőségeiket, és hogyan válnak ezáltal funkcionálisan kétnyelvűekké.

Jelena Filipovic és Jarmo Laino a kisebbségi nyelvekkel foglalkoztak előadásaikban, mindketten más-más aspektusból közelítettek a kérdéshez. Filipovic a résztvevői akciókutatás fogalmának értelmezését, valamint újraértelmezését tűzte ki célul a társas kontextusok, valamint az oktatási folyamatok közötti kapcsolatok bemutatásán keresztül, míg Jarmo Laino a nyelvmegtartás kérdését boncolgatta előadásában, azaz azt, hogy milyen új módokon lehetséges a kisebbségi nyelvek megőrzését szorgalmazni a fiatalok körében.

A második szekcióban szintén három előadó beszélt a kisebbségi nyelvek oktatását érintő kérdésekről. Horváth Csilla, a manysi nyelv oktatásához alkalmazott digitális eszközök és tananyagok felhasználását ismertette, majd Alberto Fernandes a mirandai nyelvről alkotott jövőképet a hallgatóság számára. Utolsó előadóként Daniel Pearmain a közösségi bevonódás fontosságát erősítette a kisebbségi nyelvek, valamint a közösségek fejlődésével kapcsolatban.

A tudományos előadásokat követően a nap lezárásaként egy különleges meglepetésben lehetett része a jelenlévőknek egy slamprodukció formájában. *A tudás 6alom* elnevezésű roma fiatalokból álló csoport az oktatás és a tanulás népszerűsítését tűzte ki célul elsősorban roma fiatalok körében a slam műfaji sajátosságainak a segítségével. A csoport rendkívüli produkciójával nemcsak a magyar közönség, hanem a külföldi és a siket vendégek tetszését is elnyerte, nem könnyű feladatot adva ezzel a magyar jelnyelvi tolmácsnak, aki a hallók számára is lenyűgöző módon tudta közvetíteni az előadást és ennek üzenetét nem csupán nyelvileg, hanem stilisztikailag is.

A második nap előadásai

A konferencia második napja Meirion Prys Jones és Catherine Wallace plenáris előadásaival kezdődött. Jones előadásában a veszélyeztetett nyelvek fenntartásának fontosságát és az európai szintű megoldási lehetőségek bemutatását ismertette, míg Wallace a Londonban működő kétnyelvű oktatás értelmezési kereteit vázolta mind a kulturális, mind a nyelvi szempontokat alapul véve.

Ezt követően a délelőtti szekció-előadások következtek. Az első szekcióban nyelvpolitikai, illetve nyelvi jogokkal, kisebbségvédelemmel kapcsolatos előadásokat hallgathattak meg az érdeklődők olyan kiváló szakemberektől, mint Elin Haf Gruffydd Jones, Vincze Loránt, David Fornies, Josu Amezaga, valamint Jeroen Darquennes. Az előadásaikban többek között a kisebbségvédelem fontosságát, a nyelvi és közösségi jogok kivívását, valamint a kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos kutatások ösztönzését említették.

A második szekcióban oktatással, oktatásmódszertannal, iskolai szintű kölcsönös bevonódással kapcsolatos tapasztalati beszámolókat hallgathattak meg az érdeklődők egy módszertani workshop keretében. Ebben a panelben a nyelvészeti kutatások mellett az irodalom is szerepet kapott, valamint olyan személyekkel is találkozhattak, akik a gyermekek számára meghatározó, alternatív kézműves és szabadidős programlehetőségeket biztosítanak. A workshopon elsőként Füzfa Balázs osztotta meg a hallgatósággal *A 12 legszebb magyar vers programban* tapasztalt élményeit. A program célja az, hogy a magyar irodalmi kánon 12 műve újraértelmezést nyerjen. Ennek köszönhetően a program keretében több száz gyermek szavalta együtt a magyar költőktől kiválasztott 12 vers egyikét az ország különböző pontjain. A beszámolót követően Csámpai Rozi cigány festőművész munkásságát ismerhettük meg, aki bemutatta a Kesztyűgyár Közösségi Házban működtetett festőműhelyét, ahol cigány és magyar gyerekeknek egyaránt tart rajzszerkesszertani foglalkozásokat, és ahol a művészeti nevelés által történik meg az oktatási-nevelési folyamatba való kölcsönös bevonódás. A folytatásban Baranyi Béla cigány származású szerkesztőriporter iskolai tapasztalatait hallgathattuk meg, amelyben beszámolt a stigmatizációval, előítéletekkel kapcsolatos élményeiről,

tapasztalatairól. Az utolsó előadásban Bárdi Berta, Deák Márton, Juhász Milán, Vida Bence önkéntes segítők számoltak be a Toldi Tanodában működő fejlesztő programról, ahol a gyerekeket különböző drámapedagógiai játékok segítségével vonják be a tanulási folyamatba. A harmadik szekcióban a nyelvitájkép-kutatással kapcsolatos fotókiállítást tekinthették meg az érdeklődők, illetve lehetőségük adódott diskurzust nyitni eme kutatási területtel foglalkozó nyelvészekkel, szakemberekkel.

4. kép

Fűzfa Balázs előadása a módszertani workshopon

A délutáni programot Ulrike Zeshan *Jelnyelvi többnyelvűség és a jelnyelv veszélyeztetettsége* című plenáris előadása nyitotta meg, amelyben eltérő jelnyelvet használó siketek diskurzuselemzésének eredményeit ismertette, valamint többnyelvű környezetben vizsgált speciális jelnyelvi jelenségeket mutatott be. A programot Bartha Csilla, valamint siket munkatársai, Romanek Péter Zalán és Nagyné Kiss Anna folytatták a JelEsély projekt bemutatásával. Az előadók ismertették a program legfontosabb célkitűzéseit, valamint szemelvényeket mutattak a magyarországi siket közösség múltjáról és jelenlegi helyzetéről; ezzel kettős eredményt értek el: egyrészt érzékenyítették a hallgatóságot, másrészt feltárták a siket közösség számára legmeghatározóbb kérdést, az oktatásra vonatkozó alapelvek, módszertani megfontolások újraértelmezését.

5. kép

Nagyné Kiss Anna ismerteti a JelEsély projekt szociolingvisztikai terepmunka során szerzett tapasztalatait

A konferencia utolsó paneljében három párhuzamos szekció előadásain vehettek részt az érdeklődők. Az első szekcióban a kisebbségi nyelvek iskolában, az oktatási folyamatban betöltött szerepét taglaló előadások meghallgatására volt lehetőség. A szekció különlegessége, hogy egy-egy rendhagyó, oktatási szempontból Magyarországon egyedülálló példát mutattak be az előadók. Az érdeklődők megismerkedhettek Åsa Helmersson előadásának köszönhetően egy Svédországban működő siketek iskolájában alkalmazott oktatási módszerrel, ahol a kisebbségi nyelv a domináns nyelv az oktatási folyamatban. Az előadó által vázolt eredmények példaértékkel szolgálhatnak a magyarországi siketeket oktató intézmények számára. A következő téma a kétegyházi román közösség iskolai és otthoni nyelvhasználatának vizsgálatán alapult, amelyet Borbély Anna előadásában hallgathattak meg a résztvevők. Az előadás rámutatott arra, hogy milyen különbségek jelenhetnek meg az otthoni és az iskolai nyelvhasználatban, milyen akadályokat jelenthet ez az oktatásban, illetve milyen változásokra lenne szükség annak érdekében, hogy ezek az akadályok megszűnjenek. A szekció második felében Csonkáné Lakatos Klára beszámolója alapján, valamint különböző kisfilmek segítségével bepillantást nyerhettek a jelenlévők a Hosszúpályiban működő cigány gyermekek számára kialakított óvodába, amely jelenleg egyedülálló, mérföldkőnek számító kezdeményezés hazánkban. A következőben Babutsán Rita osztotta meg oktatói tapasztalatait a jelenlévőkkel. Az előadó egy budapesti integrált középiskolában tanít siket gyermekeket speciális, maga által kidolgozott oktatási segédanyagok segítségével, mindezt a magyar jelnyelvre alapozva. A szekció utolsó előadójaként Szauer Ágnes tartotta meg előadását a magyarországi német nemzetiségi óvodák pedagógiai gyakorlatáról, valamint a nemzetiségi pedagógusképzéssel összefüggő tapasztalatairól.

A panel második szekciója a gyakorló tanulóközösségek köré szerveződött. Elsőként a nyelvi revitalizáció és a tanulóközösségek közötti összefüggések feltárására világított rá előadásában Hargitai Evelin, majd az iskolai tájképpel kapcsolatos kutatásokat, valamint azok tanulási környezetre gyakorolt hatásának bemutatására törekedett Petteri Laihonon és Szabó Tamás Péter. Pachné Heltai Borbála egy többnyelvű településen, a már bemutatott Geresdlakon készített szociolingvisztikai kutatásának terepmunkájával kapcsolatos tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal, végül Alena Podhorná-Polická cseh és francia migráns tanulók interaktív játékhöz való viszonyát elemző előadása zárta a konferencia e szakaszát. A harmadik szekcióban a tudás, a szakpolitika és a kutatás találkozását érintő kérdések megvitatására volt lehetőség a résztvevőknek. Az egyes szekciók befejezése után a konferencia záróbeszéde következett.

Zárszó

Bartha Csilla, a konferencia főszervezője megköszönte az előadóknak a színvonalas előadásokat, a jelenlévőknek az aktív, együttműködő részvételt, valamint a szervezők, a munkatársak fáradtságos és kitaró munkáját, majd kifejtette, hogy egy igazán sokszínű, eredményes program zárult le a jelen konferenciával. Az előadásokat követő felszólalások, hozzászólások, vélemények megosztása által értékes diskurzusok, párbeszéd alakultak ki, amelyek jó alapot szolgáltattak a konferencia eredeti célkitűzésének a megvalósításához, hiszen a kölcsönös bevonódás, az együttgondolkodás, az alapvető nyelvi jogi, nyelvpolitikai és oktatásmódszertani fogalmak újraértelmezése megvalósult.

A képek felhasználása az MTA NyTI TTK jóváhagyásával történt.

Bokor, Julianna: Everyday multilingualism, sustainable linguistic diversity, multilingual engagement

Az írás szerzőjéről

Bokor Julianna

MTA Nyelvtudományi Intézet Többnyelvűségi Kutatóközpont, Budapest, Magyarország

bokorjuli[kukac]gmail.com